

CÂTEVA CONSIDERAȚII PRIVIND SITUAȚIA PRIZONIERILOR SOVIETICI DIN ROMÂNIA ÎN ANUL 1942

BOGDAN LUCIAN ȘTEFĂNESCU*

Încă de la început dorim să răspundem inevitabilei întrebări, pe care mulți dintre cititorii noștri în mod sigur că sunt gata să o pună, anume, de ce tocmai anul 1942?

Pentru că acest an a debutat sub zodia victoriei de la Odessa¹, victorie ce a reușit să stârneasă în rândurile opiniei publice din România un profund sentiment de entuziasm și satisfacție, în ciuda grelelor și irecuperabilelor pierderi umane și materiale. Mai mult decât atât, entuziasmul victoriei, pe cât de prețioase, pe atât de scump plătită, a făcut să renască speranța, sau altfel spus, a creat iluzia, amăgirea că pentru poporul român campania militară în est și, implicit, războiul practic puteau fi considerate ca încheiate. Asta pentru că în primul rând, obiectivele pentru care România acceptase participarea la conflict fuseseră atinse².

Din nenorocire, nu avea să fie așa. Anul 1942 avea să aducă dramatice surprize care, nu după multă vreme, făcându-și efectul, aveau să marcheze în mod tragic soarta poporului român. Astfel, la nivel mondial, anul 1942 a debutat, încă de la sfârșitul anului 1941, mai exact pe 6 decembrie, zi în care a fost lansată contraofensiva sovietică de la Moscova. Din seria tragicelor evenimente de la începutul anului 1942, care aveau să marcheze în mod ireversibil destinul poporului român, chiar dacă nu au avut un impact direct, amintim atacul „surpriză” al Japoniei asupra bazei americane de la Pearl Harbor (7 decembrie 1941) și constituirea Coaliției Națiunilor Unite (1 ianuarie 1942).

Acestea au fost cele trei evenimente importante care și-au pus amprenta asupra evoluției războiului, în altă ordine de idei am putea spune că pe toată durata acestui an au avut loc mari operațiuni militare, fără însă ca victoria să încline balanța de-o parte sau de alta.

Pentru armata română, anul 1942 venea, după o perioadă marcată de rezultate notabile obținute pe câmpul de luptă, respectiv eliberarea Basarabiei, nordului Bucovinei, a ținutului Herța și, nu în ultimul rând, cucerirea Odessei. Sentimentul

* Pitești.

¹ *** *Veteranii pe drumul onoarei și jertfei. De la Nistru la Marea de Azov (iulie 1941 - iulie 1942)*, Editura Vasile Cârlova, București, 1997, p. 38.

² Mihail Vasile Ozun, Petre Otu, *Înfrânți și uitați. Românii în bătălia de la Stalingrad*, Editura „Ion Cristoiu” A., București, 1999, p. 42.

opinie publice din România că războiul s-a încheiat a fost întărit chiar de Hitler, care a afirmat că „războiul este practic terminat pentru România. Nu mai rămâne de așteptat înaintea românilor decât să-și consolideze situația”³.

Nu a fost să fie așa, deoarece străpungerea Nistrului, vechea graniță cu U.R.S.S. și continuarea războiului împotriva Uniunii Sovietice ca aliată a Germaniei a poziționat România în stare de beligeranță cu întreaga coaliție a Națiunilor Unite: din 7 decembrie 1941 cu Marea Britanie și cu dominiioanele Coroanei Britanice (Noua Zeelandă, Canada, Australia și Africa de Sud), iar din 5 iunie 1942 cu S.U.A.⁴. Această stare conflictuală cu cei care înainte de război erau considerați aliați și garanți ai integrității statului român nu a făcut decât să transforme în triste iluzii toate speranțele românilor că războiul s-a încheiat o dată cu eliberarea pământurilor strămoșești. Fără a intra prea mult în detalii (dată fiind sensibilitatea și pătimașele polemici pe seama acestui subiect), nu putem să nu amintim că aventurismul mareșalului a fost hotărâtor pentru odiseea armatei române în Crimeea și în Stepa Calmucă⁵. Aventură a căreia răsunet a pus capăt dezastrul de la Stalingrad, eveniment care a început pe 19 noiembrie, însă sub pecetea căruia am putea spune că s-a încheiat anul 1942.

Iată, așadar, câteva considerații și repere cronologice aduse ca argument al demersului nostru pentru a contextualiza, într-o succintă expunere relativ la situația prizonierilor sovietici din România în anul 1942.

Prin urmare, în conformitate cu ordinul Președinției Consiliului de Miniștri cu nr. 3678/M din 11 noiembrie 1941 către Cabinetul Marelui Cartier General, verificarea condițiilor de viață existente în taberele prizonierilor sovietici aflați la munci agricole sau în lagăre, a început să fie executată lunar.

În cele ce urmează vom supune atenției dumneavoastră concluziile unor asemenea controale efectuate pe durata unui an, mai exact martie 1942 – martie 1943.

Prin urmare, la un an și două luni după intrarea României în război, chestiunea prizonierilor de război sovietici era expusă într-o dare de seamă înaintată de Secția Prizonieri a Marelui Stat Major către Cabinetul aceluiași eșalon.

În această dare de seamă se arată că cele șase lagăre prevăzute prin lucrările de mobilizare pe anul 1941-1942 s-au dovedit insuficiente pentru numărul mare de prizonieri, astfel că lucrările de mobilizare au fost refăcute în colaborare cu Secția Organizare-Mobilizare a Marelui Stat Major. Colaborare care s-a concretizat în organizarea unui număr de 17 lagăre de prizonieri din care două lagăre în Transnistria, nouă lagăre în țară, alte șase lagăre fiind în curs de organizare la data raportului (19 august 1942). În afara celor 17 lagăre au mai fost înființate alte două lagăre de tranzit, lagăre care, de asemenea nu au fost prevăzute inițial în lucrările de mobilizare și înființarea lor a fost impusă de nevoia ca trupele operative să fie degrevate de paza și escortarea prizonierilor.

Problemele de organizare apărute în primele luni de război au fost rezolvate o dată cu stabilirea structurilor de îndrumare, control și asigurarea nevoilor materiale, în felul acesta lămurindu-se acțiunea de comandament și precizarea atribuțiilor ce

³ Apud Platon Chirnoagă, *Istoria politică și militară a războiului României contra Rusiei sovietice, 22 iunie 1941 – 23 august 1944*, Editura Fides, Iași, 1997, p. 81.

⁴ Mihail Vasile Ozun, *op. cit.*, p. 64-65.

⁵ *Ibidem*, p. 65-71.

reveneau, pe de o parte Inspectoratului General al Jandarmeriei, pe de altă parte Comandamentului Teritorial. Totodată s-a stabilit că fiecare lagăr de prizonieri este un corp de trupă și, ca atare, avea să fie condus și administrat în conformitate cu Regulamentul Serviciului Interior și cu Legea și Regulamentul Administrației Militare.

MADELE STAT MAJOR
SECTIA PRIZONIERI SI RĂZBOI

ANEXA Nr. 2

231

SITUAȚIA CĂZĂRII PRIZONIERILOR

Denumirea Comanda- mentelor Teritoriale	Denumirea lagărelor	Capacitatea de cazare	Modul de cazare			Observațiuni
			Barăci	Căldări	Case particulare	
C.1.T.	Nr.10 Corbani	2.400	9			
	Cala Fat	6.000	63			
C.2.T.	Nr.1 Slobozia	3.500	5	2	1	
	Maiia	350			2	
	Nr.13 Budești	17.000	167			
	Nr.14 Oltenița	6.000	33			
	Romșeni	5.000	58			
C.3.T.	Nr.3 Iohannimbaua	3.500	2			
	Nr.4 Vartui	3.500	22			
	Nr.8 Bolșeac	3.500		1	2	În plus 6 barăci la Bulgăria
C.4.T.	Nr.6 Dornești	3.000			1	* foste colonii germane.
	Nr.7 Bălți	2.500			14	
C.5.T.	Nr.2 Vlădeni	3.000	14		3	
	Nr.15 Mărcinim (Căraș)	3.000	29			
C.7.T.	Nr.16 Bacău	3.000	28			
	Nr.9 Cărlănești	2.000	7			
	Nr.17 Timișoara	17.000	109			
Căp. E-tapa Est.	Nr.5 Tîrziuș	3.500			11	* Colhozuri și case particulare
	Nr.11 Odleia	2.500			11	* Colhozuri, ferme și case particulare.

SEFUL SECȚIEI PRIZONIERI
COLONEL.

Tabel cu situația dislocării prizonierilor în lagăre

Tot prin prevederile acestora a fost reglementată și chestiunea pazei, a cărei organizare și încadrare, inițial s-a făcut avându-se în vedere doar situația statică a lagărelor și a prizonierilor. Ori, în realitate, prizonierii dispersându-se pe teritoriu în numeroase detașamente, efectivele pentru pază nu au mai fost suficiente, ceea ce a determinat creșterea numărului de evadări. Chiar dacă s-au luat măsuri ca paza

prizonierilor dispersați în afara lagărelor (adică la munci) să fie asigurată de milițieni și de militari rezerviști, lipsa de instrucție a acestor efective nu a putut stopa complet evadările⁶.

Deși prin lucrările de mobilizare, lagărele aveau garnizoane fixe de mobilizare, aproape toate au fost schimbate în raport cu nevoile operative, prin urmare toate lucrările de amenajare ce fuseseră făcute au rămas fără nicio întrebuințare. Aceasta a fost principala cauză care a determinat, inițial, condiții de cazare improprii și necorespunzătoare, în special în timpul iernii. În urma măsurilor luate, cazarea s-a îmbunătățit, astfel că în luna august 1942 se puteau asigura condiții bune pentru 90.250 de prizonieri.

Din punct de vedere al cazării, numitorul comun al tuturor rapoartelor întocmite în această perioadă este însemnarea referitoare la îmbunătățirea condițiilor de cazare, însemnare care, de la lună la lună, căpăta diferite nuanțe, în funcție de prioritățile momentului. De exemplu, în raportul înaintat la 3 aprilie 1942, în care sunt cuprinse concluziile controlului efectuat în luna martie, se arăta că în această lună prioritare au fost îmbunătățirea barăcilor, construirea jgheburilor pentru spălat, amenajarea sălilor de mese și confecționarea paturilor comune⁷. Două luni mai târziu, pe 3 iunie 1942, ca o noutate la capitolul îmbunătățirea condițiilor de cazare se raporta că s-au luat măsuri să se mărească capacitatea de cazare⁸. Aceste măsuri s-au concretizat în achiziționarea unor grupuri de barăci de la Misiunea Militară Germană, care nu erau altceva decât foste lagăre germane din centrele Timișoara, Budești, Oltenița, Remuș Nord, Mărăcineni (jud. Buzău) și Bacău, așa cum se raporta pe 8 iulie 1942⁹. Operațiunea de primire a barăcilor achiziționate de la germani s-a finalizat în cursul lunii iulie, după care s-a continuat cu amenajarea acestor lagăre¹⁰. Amenajarea a continuat și în lunile următoare, pentru ca în luna octombrie deja să se pregătească lagărele pentru iernat. Prin urmare, în ceea ce privește cazarea, la 8 noiembrie 1942 se raporta că aceasta este „bună și răspunde nevoilor de cazare pentru iarnă la un efectiv de 70.000 prizonieri în afară de cei aflați la diferite munci. S-au luat măsuri ca în lagărele existente să funcționeze un serviciu cât mai complet de deparazitare (băi, cupatoare etc.) și totodată s-a asigurat combustibilul necesar pentru încălzit”¹¹. Iată care erau spațiile de cazare, considerate că asigură condiții bune: „clădiri, barăci și bordeie tip forestiere”¹².

Din punct de vedere cantitativ și calitativ, rația alimentară a prizonierilor de război era aceeași ca și a trupelor din interior, aceasta fiind bine pregătită. Pentru îndeplinirea acestui obiectiv, lagărele au cultivat grădini de zarzavat, suprafața totală cultivată fiind, în august 1942, de 251,524 ha.

⁶ Arhivele Militare Române, fond Marele Stat Major, Secția Prizonieri, dosar nr. 397, f. 231.

⁷ *Loc.cit.*, dosar nr. 379, f. 12.

⁸ *Ibidem*, f. 123.

⁹ *Ibidem*, f. 180.

¹⁰ *Ibidem*, f. 214.

¹¹ *Ibidem*, dosar nr. 398, f. 42.

¹² *Ibidem*, f. 50.

De departe însă, problema cea mai mare pe care autoritățile române au trebuit să o rezolve a fost aceea a echipamentului, deoarece cel cu care prizonierii erau capturați se degrada în timp foarte scurt. Completarea lipsurilor nu s-a putut face inițial din lipsă de disponibilități, deoarece nici prin planul de dotare nu se făcuse vreo prevedere în această privință. În realitate însă, chiar dacă se făcea, tot nu s-ar fi putut realiza, dat fiind faptul că nici planul minimal de dotare al propriei armate nu s-a putut îndeplini în întregime.

Pentru remedierea acestei situații, Ministerul Apărării Naționale și Marele Stat Major au luat toate măsurile pentru confecționarea a 28.000 de salopete care s-au distribuit prizonierilor, confecționarea a 100.000 de rânduri de haine de îmbrăcăminte (veston și pantaloni), livrarea primului lot efectuându-se în luna octombrie 1942, reparații intense ale efectelor existente, în atelierele lagărelor și repararea bocancilor cu talpă de lemn²².

În continuare, starea echipamentului constituie un alt capitol asupra căruia se opresc ofițerii raportori. Și încă unul deficitar, după cum se poate constata în cele ce urmează. Astfel, în luna martie 1942 efectele prizonierilor erau în general degradate, iar remedierea acestei stări era mult îngreunată de lipsa materiilor prime, în special talpa și ața²³. Cu toate acestea, eforturile concertate au determinat îmbunătățirea situației. Astfel, s-a dat ordin ca în atelierele de lemnărie să se confecționeze tălpi de lemn pentru repararea bocancilor²⁴. În luna aprilie 1942, în atelierele lagărelor s-a lucrat intens cu echipe de zi și de noapte pentru a pune în valoare orice efect de reformă, iar încălțăminte să fie reparată cu talpă de lemn. Totodată, efectele prizonierilor aflați la muncile agricole au fost înlocuite cu salopete, saboți, botfori, pentru a fi retrase și reparate în atelierele lagărelor, operațiuni care pentru această lună se cuantifica în 9.821 salopete, 200 de perechi de saboți și 2300 perechi de botfori²⁵, pentru ca în luna următoare situația să fie următoarea: 10.952 cămăși, 10.112 izmene, 3.830 mantale, 2.890 vestoane, 7.891 pantaloni, 1.087 bluze, 12.976 bocanci, 464 cizme și 14 ghețe²⁶. Măsurile pentru îmbunătățirea acestei situații încep să se diversifice fie printr-o aprovizionare mai eficientă (500.000 m postav special și alți 500.000 m de pânză), fie prin economii. Fapte care, în ultimă instanță nu fac altceva decât să înlățească gravitatea situației. Astfel, în raportul pe luna mai se arată că prizonierilor care lucrează la repararea satelor Corbeni, Oești, Căpățâneni li s-au lăsat efectele cele mai uzate datorită specificului muncii, care degrada oricum echipamentul. Tot pentru a economisi echipamentul s-a luat măsura ca prizonierii să lucreze desculți, acolo unde situația locală permite, iar în zilele călduroase chiar fără cămăși²⁷. Cu toate aceste măsuri, situația ajunsese de-a dreptul critică, deoarece în marea lor majoritate efectele au ajuns în starea de a nu mai putea fi reparate, iar cele folosibile erau în număr insuficient. Cu toate astea, în atelierele lagărelor repararea a continuat în ritm intens, totodată solicitându-se Subsecretariatului de Stat al Aerului repartizarea a 40.000 perechi opinelor

²² *Ibidem*, dosar nr. 397, f. 254.

²³ *Ibidem*, f. 12.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*, f. 55.

²⁶ *Ibidem*, f. 126.

²⁷ *Ibidem*, f. 123.

de cauciuc reformat²⁸. Această solicitare a fost satisfăcută în luna septembrie, în următoarele cantități: 29.000 perechi de bocanci și 10.000 perechi tălpi de cauciuc pentru opinci²⁹. Dacă pentru problema încălțăminteii se părea că aceasta este soluția, chestiunii îmbrăcăminteii se părea că greu i se va găsi o rezolvare. Astfel, în luna octombrie 1942, îmbrăcăminte cu care erau echipați prizonierii în mare parte nu mai suporta reparații, fiind folosită ca deșeuri. Această stare se datora faptului că atât toată producția din atelierele armatei, cât și cea a industriei textile din țară era destinată satisfacerii nevoilor frontului. Cu toate acestea, în programul de lucru s-a prevăzut și confecționarea efectelor pentru prizonieri, astfel că ministerul a luat măsuri pentru confecționarea a 100.000 de rânduri de efecte de îmbrăcăminte (veston, pantaloni și bonetă) și 120.000 de rânduri de mic echipament (cămăși și chiloți). Pentru realizarea acestei mari cantități s-a luat hotărârea ca îmbrăcăminte să fie croită la APACA, pentru ca apoi, în atelierele lagărelor să se execute confecționarea³⁰. O altă măsură a fost obligativitatea beneficiarilor muncii prizonierilor să asigure o parte a echipamentului, astfel că printr-un efort conjugat al Ministerului Apărării Naționale și al acestor beneficiari s-a reușit asigurarea echipamentului necesar pentru a face față iernii anului 1942. Un exemplu: prizonierilor cărora nu li s-au putut asigura mantale, s-a luat măsura să li se asigure câte două vesteoane și o vestă³¹.

Anexa nr. 2
184

SITUAȚIA
Activității în atelierele lagărelor de prizonieri pe luna Iunie 1942.

Detalii	C r o i t o r i e							Cismărie		Observații		
	R e p a r a t i u n i							R e p a r a t i u n i				
	Cămăși	Isomere	Vestonoane	Pantaloni	Bluze	Mănușe	Surtoare	Talci	Saci		Bocanci	Sandale
Conținutul	6667	2682	433	2292	471	472	20	10	117	5308	2663	2726 cif. 2334 de lucru 227 din care 2304 de lucru

Șeful Secției Prizonieri:
Colonel

Șeful Biroului Sindicalului
Inf. Major

Tabel cu activitatea atelierelor lagărelor pe luna iunie 1942³².

Toate deficiențele de organizare aveau să marcheze negativ starea igienico-sanitară. Inițial, lipsa unei cazări pregătite pentru iarnă, lipsa echipamentului și a materialului de deparazitare aveau să determine apariția unor boli contagioase, cea mai

²⁸ Ibidem, f. 279.

²⁹ Ibidem, dosar nr. 398, f. 4.

³⁰ Ibidem, f. 43.

³¹ Ibidem, f. 50.

³² Ibidem, dosar nr. 397, f. 184.

periculoasă dovedindu-se tifosul exantematic³³.

Numărul mare de tuberculoși aflați în lagărele de prizonieri, unii în stare destul de gravă, a impus Marelui Stat Major măsuri sanitare deosebite și în plus înființarea a două sublagăre spital pentru tuberculoși. Unul dintre acestea a funcționat la Vaslui, ca anexă a Lagărului nr. 4, unde au fost adunați toți tuberculoșii transportabili și vindecabili, prezenți în toate lagărele din țară. Celălalt sublagăr pentru tuberculoși a fost înființat la Sucleia, lângă Tiraspol, unde au fost concentrați toți prizonierii aflați în aceeași situație ca mai sus, însă de pe teritoriul Transnistriei³⁴.

Pe măsură ce s-a soluționat chestiunea cazării, hranei și echipamentului, situația igienico-sanitară s-a îmbunătățit, iar epidemia de tifos exantematic a fost stopată, astfel că existența cazurilor mortale s-a datorat bolilor cronice de care sufereau prizonierii: tuberculoză, nefrită și boli cardiace³⁵.

Respectarea normelor de igienă și prevenirea cazurilor de îmbolnăvire era un obiectiv foarte important, astfel că Ministerul Apărării Naționale și Marele Stat Major au încheiat un acord cu Ministerul Sănătății, prin care s-a hotărât ca organele sanitare civile, de județ și de circumscripție, să colaboreze la controlul și asistența medicală a prizonierilor aflați la munci în regiunea respectivă³⁶.

Din cele prezentate mai sus o concluzie se impune, anume grija constantă și fără echivoc a autorităților militare române de a asigura prizonierilor sovietici condiții optime de cazare, hrană și igienă, atât pentru a respecta clauzele tratatelor internaționale pe care statul român și le asumase, cât și din motive umanitare. Fapt pe care îl considerăm foarte important și, în egală măsură, dorim să-l subliniem, mai cu seamă pentru a-l pune în antiteză cu regimul de prizonierat al ostașilor români în Uniunea Sovietică.

SOME CONSIDERATIONS REGARDING THE STATE OF THE SOVIET PRISONERS IN ROMANIA IN 1942

Abstract

The paper presents the constant care the Romanian military authorities had for providing the best accommodation for the soviet prisoners in order to respect the International Treaties assumed by the Romanian state and also because of the humanitarian reasons.

³³ *Ibidem*, dosar nr. 398, f. 254.

³⁴ *Ibidem*, f. 268.

³⁵ *Ibidem*, f. 254.

³⁶ *Ibidem*, f. 274.